

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051 063
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

**доктору мистецтвознавства, професору
Карась Ганні Василівні,
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки мистецтвознавства, доцентки кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Бардашевської Ярослави Миколаївни на дисертаційну роботу Мочернюк Оксани Ігорівни «Ідеологічні патерни в українській хоровій творчості міжвоєнного періоду: концептні вияви естетики суспільної культури», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 034 Культурологія

Осмилення історії музики в усій її багатоплановості, цілісності, складності й протиріччях можливе лише за умови дослідження культурно-мистецького процесу у різних вимірах: історичному, географічному, національному, стилістичному, жанровому тощо. На сучасному етапі назріла необхідність у детальному вивченні проблем музичної культури різних регіонів України в певні історичні періоди, особливо тих, що з певних причин сповнені яскравими формами культурно-суспільного буття. Це зумовлено постійними спробами осягнути форми і їх специфічні закономірності із різних ракурсів, що дає змогу уточнити аспекти функціонування цілісного національного соціокультурного процесу. Окрім того, культурно-мистецьких простір, котрий існує в сьогоденних реаліях, базується на певних засадах і є наслідком культурно-мистецьких концепцій попередніх історичних періодів та, зокрема, досліджуваного у роботі Мочернюк О. І. періоду 20-30 рр. ХХ століття.

До міжвоєнного двадцятиліття спрямована значна увага науковців, оскільки це є періодом фундаментальних змін у людській свідомості після катастрофи I Світової війни і значних «переділів» державних кордонів та зон впливів, що не оминуло усіх сфер суспільного та культурного життя. Цей час,

коли музичне мистецтво, за твердженням ідеологів та політологів, був одним із потужних засобів впливу на індивідуальну свідомість кожного українця.

Для деталізації уяви про складну палітру тогочасних культурологічних процесів визріла потреба дослідження патернів, котрі закладені у творчості українських композиторів цього часового періоду. При цьому важливим став аналіз державних систем, котрі ґрунтувались на відповідних ідеологічних механізмах формування суспільно-культурної поведінки та керування масовою свідомістю в умовах специфічної національної ментальності українців.

Спираючись на багатогранний джерельний матеріал, дослідниця відтворила достовірну картину розвитку музичного життя різних ареалів, заповнивши інформаційні та культурні прогалини новими відкриттями та скорегувавши уявлення про поступ вітчизняного мистецтва і тим самим сприяла глибшому пізнанню багатого спектру культурно-мистецьких концепцій того часу загалом. Осмислення стратегічних тенденцій розвитку суспільної культури посилює або нівелює значення тих чи інших взірців та моделей минулого для функціонування музичного мистецтва у сьогочасному вимірі.

Це вказує на актуальність роботи, оскільки вищезгадані соціокультурні процеси безпосередньо пов'язані із предметом дисертаційної роботи - ідеологічними патернами в українській хоровій творчості міжвоєнного періоду, котрі дослідниця Мочернюк О. І. вдало обрала для наукового аналізу в межах дисертації, поданої до захисту.

Детальне ознайомлення із матеріалами дисертації та авторськими публікаціями переконує, що підхід авторки до аналізу предмету дослідження є фундаментальним й ґрунтовним. Представлена до захисту праця має чітку логічну структуру, котра сприяє послідовному та аргументованому розкритті основних положень та підтвердити наукову гіпотезу про механізми дії патернів в українській музичній культурі.

Дисертанткою визначено і розглянуто коло завдань, розв'язання котрих дозволило їй досягти поставленої мети та отримати низку вагомих, актуальних результатів. Необхідно зазначити, що дослідниця демонструє теоретичну зрілість, використовуючи класичні та сучасні підходи до вивчення проблеми

ідеологічних патернів у хоровій творчості українських композиторів. Змістовне наповнення дисертації підтверджує, що робота є підсумком вивчення складної, комплексної, суперечливої проблеми і при цьому відзначається новизною та оригінальністю.

Тож, у дисертаційному дослідженні Мочернюк О. І. бачимо вдалу спробу системного, комплексного осмислення терміну «патерн» в контексті різноманітних аспектів, які постають при культурологічному підході до обраного предмету та зумовили необхідність поглибленого осмислення шляхів і напрямів дослідження. Успішну реалізацію обраного підходу забезпечила продуктивна та ґрунтовна методологічна база, котра дала змогу досягнути сутність і специфіку проблематики цього напрямку. У роботі значною мірою відбулося переосмислення чи, принаймні, поглиблення усталених поглядів щодо цієї проблеми на основі систематизації інформаційних потоків за допомогою чинників і понять, які виявляються на міждисциплінарному рівні.

Перший розділ дисертації присвячений визначенню поняття «патерн» та обґрунтуванню специфічних особливостей його застосування у науковій літературі гуманітарної сфери, зокрема в мистецтвознавчій культурології. Різноманітний аналітичний матеріал, котрий авторка використовує у дослідженні, стає базовим та слугує для виокремлення типових характеристик патерну, зважаючи на нестійкість семантичного простору терміну «патерн» і, водночас, багатоманітність феноменів, які цим терміном позначаються. Розглядаючи значення терміну «патерн», котрий на оригінальній мові варіюється в межах від «модель», «макет», «шаблон», «зразок» та «еталон» до «схема», що раніше вважалися тотожними за значенням, дослідниця визначила підходи до розмежування цих понять. В результаті дослідження наукових матеріалів Мочернюк О. І. виявлено, що розуміння патерну вже наближається до ідеї певної матриці, котра виконує різноманітні функції, до прикладу регулювання, визначення, модифікація смислу та інші в контексті певної культури. Доцільним у рамках визначення суті поняття «патерн» є звернення до Ф. Капра, котрий аналізує присутні у терміні смислові нюанси і спираючись на його інтерпретацію, стверджує, що «патерн – принцип організації, котрий забезпечує

виникнення стійкої конфігурації будь-якої системи внаслідок впорядкування взаємовідносин між її компонентами» (с. 54).

Врахування висловлених різними вченими зауважень щодо аспектів узгоджень патернів і архетипів спровокувало апелювання дослідниці до проблеми міфологем, як істотного фактору моделювання суспільно-громадянської і національної ідентичності та допомогло окреслити функціонування патернів на основі механізмів масових стереотипів, як елементів національних міфологем, продуктивних для аргументування особистісної діяльності та поведінки. Звернення міфологем до відповідних смислових рівнів і стереотипів колективної свідомості зумовлює їхню спорідненість із патерном: їх смислові рівні стабілізують реалії за принципом ототожнення з минулим і повторності архетипів.

Отже, дослідницею констатовано, що події історичного минулого в умовах зниження рівня критичного оцінювання подій та інформації легше набувають статусу міфологеми, як дечого непідтвердженого, тоді як певні сучасні для спостерігача події можуть ідеалізуватись, а неочевидність патернів породжує ймовірність сприйняття і, як результат, маніпулювання індивідуальною і масовою свідомістю.

Абсолютно можна погодитись із авторкою, яка у пункті 1.2 висловлює припущення, що «розвиток індивідуального музичного мислення забезпечений нарощенням особистого музичного досвіду сприяє розвитку громадської музичної свідомості. А отримавши статус надбання суспільної свідомості, музичні архетипи стають факторами формування і розвитку музичної культури. На підставі споріднення із архетипами патерни можна диференціювати як за закладеною в них образністю, так і за тематичним наповненням. Окрім того, потрібно звернути увагу і на музичні жанри, котрі, навіть поза образно-тематичним наповненням, втілюють константи певного культурно-суспільного устрою, громадянської чи індивідуалізованої свідомості. Колективна ж свідомість керується світоглядними концепціями, котрі формують інформаційні елементи, що зумовлені музичним мисленням» (с. 73).

Прояви злиття патернів з ідеологією у хорівій творчості творчості композиторів УСРР-УРСР як академічного рівня, так і у хорах масового виконання різних тематичних сфер прослідковано у другому розділі дослідження. Мочернюк О. І. зробила висновки, що типовими ознаками масової пісенності та хорів є «прямолінійність (часом вуглуватість) висвітлення теми» (с. 10). А у призначеній для масового співу хорівій творчості композиторів УСРР УРСР були виокремлені чіткі образно-тематичні кліше і жанрові моделі, що дозволили простежити злиття відповідних патернів із державною ідеологією у пласті академічної творчості.

Зосередження на глибинному аналізі зразків академічної хорівій творчості у підрозділі 2.2 дозволило дослідниці припустити, що політизація мистецтва того історичного періоду і підпорядкування індивідуальних творчих інтересів до стандартів державного життя вивели суспільну тематику у академічній хорівій творчості на першочерговий рівень. Важливим видається те, що першорядне навантаження несли саме вербальні тексти, тоді як музична виразовість переважно була покликана тільки посилювати їх змістовність, витісняючи високі досягнення української хорівій творчості попередніх етапів на другорядні позиції.

У дослідженні стверджується, що ідеологічні впливи нового характеру відчувалися у творчості всіх без винятку українських композиторів. Присутність «ворогів» у вербальному тексті зумовлює протиставлення різних образів, що потім використовувалось у стилістиці музичного твору. Маршовий темпоритм, близькість інструментального вступу до фанфар у потужних, ритмічно чітких і повторюваних моделях одразу ж підкреслює присутність стилістичних взірців гимнів і похідних (маршів) жанрів.

Вивчення ж авторкою патернів хорівій музики міжвоєнного періоду, котрі створені композиторами Радянської України, виявило масштабність перетворень у типовій до того системі.

Пріоритетними результатами, які визначають вагомість та актуальність дослідження, знайшли своє відображення третьому розділі, де аналізуються патерни хорівій музики у творчості українських композиторів західних теренів

у зв'язку із актуальними для того періоду міфологемами. Вельми характерним для хорової творчості цього ареалу, за твердженням Мочернюк О. І., є те, що патерн національного часто виявляється і сприймається як патерн консолідації. І саме хоровий доробок демонструє істотне тяжіння до стабільності, естетичних установок композиторського фольклоризму, романтизму (причому тільки подекуди – пізньої його фази чи постромантизму).

Виходячи вже з тих характеристик дослідження, які висвітлені авторкою, правомірно стверджувати, що поставлена дисертанткою мета роботи досягнута. Вивчення ж патернів суспільно-культурного рівня на матеріалі хорової творчості, котра в міжвоєнний період відігравала істотну роль у впливі на індивідуальну свідомість і, водночас, слугувала виявам національної свідомості є достатньо актуальним та дозволяє співвіднести очевидні і приховані пласти суспільно-культурного буття.

Слід зауважити, що оригінальність проведеного дослідження, методологічні підходи до розв'язання поставлених завдань, динамічність самого предмету дослідження, суб'єктивне розуміння рецензентом деяких моментів дисертації, зумовлюють питання, котрі **потребують уточнення:**

1. Більш ґрунтовного культурологічного висвітлення потребують тенденції трансформації патернів з метою показу їх первинності і вторинності у сучасному хоровому мистецтві.

2. Варто провести паралелі використання патернів у європейському хоровому мистецтві.

3. У роботі присутні деякі мовні хиби та стилістичні огріхи.

Однак, зазначені недоліки чи зауваження не знижують достатньо високого рівня дисертаційної роботи, її наукової і практичної цінності. а спрямовані на активізацію подальшого наукового пошуку автора.

Вважаю, що дисертація Мочернюк Оксани Ігорівни «Ідеологічні патерни в українській хоровій творчості міжвоєнного періоду: концептні вияви естетики суспільної культури» є завершеною і цікавою науковою працею, що виконана на належному науково-теоретичному рівні. З огляду на актуальність обраної теми, рівень обґрунтованості, наявність наукової новизни й отриманих результатів

робота повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами від 21 березня 2022 року № 341). Мочернюк Оксана Ігорівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія в галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Рецензент

кандидатка мистецтвознавства,
доцентка кафедри методики
музичного виховання та диригування
Прикарпатського національного університету

Ярослава БАРДАШЕВСЬКА

Підпис *Бардашевської Я*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
С.М.ШКО Орест СМІШКО
10 2023 р.